

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 18.

У НОВОМ САДУ 5. МАЈА 1888.

ГОД. IV.

У ГРОБУ СЕ ХЛАДНУ ТАКО СЛАТКО СПАВА.

О Д Љ У Б И Н К А.

а господском столу ђаконије разне:
Од шећера куле, црквице и „вазне“,
Грожђа у сред зиме, к'о да је сад брано,
Па тек што је вино дивно и ваљано!
Е, свачега има. Све је у свом реду.
Ал шта видим тамо? Једну главу сѣду.
Блеђане јој усне, уздрхтали гласи,
На глави се старој тресу меке власи.
Да л' је ово санак или жива јава?
„У гробу се хладну тако слатко спава!“

Зар ти, оче седи, што блисташ у злату,
Што си поставио трпезу богату,
Зар ти тако збориш? О, мани се, мани!
Та смрт желе само јадни сиротани!
Боље реци: живот, то је бујна река,
О, па дај ми, Боже, још дана и века,
Да проживим срећан 'вако на тенани!
Треба ли ти жртве? Нек мру сиротани!
Под теретом вељим погнула се глава:
„У гробу се хладну тако слатко спава!“

— Хај, ти јоште не знаш, шта ме тишти туди!
Смрвљене су давно старачке ми груди!
Имам свега доста! Али срећа гди је?
Мене њезин зрачак никад да огрије!
Имао сам жену, красну, дивну, милу,
На моме је често почивала крилу,
Зборила ми жудно о зорици рујној,
О лахору тихом, о травици бујној!...
Беше лепа, добра, беше мудра глава —
„У гробу се хладну тако слатко спава!“

— Имао сам сина, ... шта је цветак вити?
Мислио сам: он ће потпора ми бити.
Па и он ми оде, да се не поврати!...
А шта да ти причам о милој ми Злати?
Хај, јеси ли вид'о зору на уранку?
Јеси л' глед'о чедо у тихоме санку?
Јеси л' вид'о... ћути, то ме боли, дави,
Никад да ми с' среће један зрачак јави!
На старачке груди клонула ми глава, —
„У гробу се хладну тако слатко спава!“

Ој, зар и господу несрећа похађа?
Зар криво сунце и њима се рађа?
А како је теби, сиротиња моја?
А каква је мука и несрећа твоја?
Ти постеље немаш, да одмориш тело!
Несрећна си, авај, несрећна зацело!...
Бар да су ти оне ђаконије лепе,
Да ти тело, душу и срце окрепе!
Ти вечито збориш, сиротиња права:
„У гробу се хладну тако слатко спава!“

Јест, несрећа не зна за господске дворе!...
Видиш оне дуге и дубоке боре
На бледоме лицу смежураног дѣке,
К'о големе бразде поред мутне реке?
Њих је рука чврста несреће и беде
Урезала тамо, да их деца гледе.
Има беде, мукá, има тешких ранá
И у сјајном двору бесних великанá!
И у њима често мисо ускрсава:
„У гробу се хладну тако слатко спава!“

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.RS

ЧИКА ЗОРАН.

ПРИПОВЕТКА ИЗ СРПСКОГ ГЛУМАЧКОГ ЖИВОТА.

ПРИЧА М. К. Д.

(Наставак.)

Ваиста, Хаџи Антоновић је и био велики пријатељ и добар познавалац позоришта а и глумаца.

Јелка, кад се отац на њу онако осече, застићена окрете се и пође у собу, убрисавши крајем своје цицане реклице сузе, што јој потекоше.

„Стани, Јелчице,“ викну је Антоновић. „Зашто то радите, господине Бриткићу? Мени се особито допада ово њено самопоуздање и отвореност! Или би сте ви били противни, да вам кћи буде глумица? Не бисте имали право! Наше је позориште сад у развитку, па наравно да се вама не чини, да је све онако, како би требало, али ако бог да, не ће то тако остати; и ми ћемо коракнути напред, само треба чврсте воље и љубави за тај узвишени и племенити задатак. Па онда и вашег сопственог интереса ради не би сте се смели противити. Ако дете има дара и воље те постане глумица, добиће, разуме се, пристојну награду за то, и ви онда не бисте морали живити одељено од своје породице, него сви заједно. У осталом, не бојте се, све ово нема никакве вредности, ја хоћу само да видим, колика је уобразиља у вашег детета.“

Да је чика Зоран бог зна какве намере имао, речитост Хаџи-Антоновићева, и поштовање, које је осећао према њему, били би у стању све тумбе окренути. Сад и није мислио више да се противи, него је у машти већ створио слику пред собом: како му је кћи већ глумица и како сви живе заједно, како њему сви завиде, што му је кћи тако добра глумица и шта ти ја све знам. Не умеде ништа да одговори, само промуца: „Молим, молим, ја, овај — то јест — изволте ви, молим, ја као мислим, — али ако —“

„Ходи, ходи дете моје, ходи ближе!“

Јелка се врати.

Хаџи Антоновић је ухвати за обе руке, погледа јој у лице, на којем се повукле две бразде од суза, што се измешале са прашином таванском. Благо је и мило погледа, и чисто се зачуди ванредно лепим цртама Јелкина лица, и како само година две још треба, па да јој црте добију стални и одређени облик. Гладећи јој са чела злаћаноплаву косицу запита је:

„Па ти велиш, срце моје, да знаш све песме и неке улоге на памет? Па де, ако знаш што, а ти отпевај, одекламуј, или прикажи нам ту „Шумску ружу“, кад велиш да знаш. Мени се чини, да баш та улога почиње са песмом, је ли?“

„Јесте“ одговори Јелка, па погледа у оца оним погледом, који је својствен само женској деци; погледом, у ком је изражено и питање и молба.

„Хајде, хајде, да чујемо, кад се толико хвалиш,“ допусти чика Зоран, а лице му је изгледало, као обојадисан лик малог жмиравог детета, које не можеш распознати, да ли се смеје или љути.

Госпоја Перса није знала шта да мисли; кад је од Антоновића чула, да би могли сви заједно живити, чисто би одма пристала, да Јелка буде глумица, па је сваки час лакомо и значајно погледала на свога мужа, не би ли му са лица прочитала, шта он као мисли.

Само се старом Данићу није допадало све ово. Он је Јелку заволео као своје рођено. Цветко му је био јединац па ма да је три године био старији од Јелке, ипак је дечко био некако везан, готово туњав, и Данић и Стана, често су, гледајући Јелку рекли: „Еј, да је наш Цветко којом срећом тако одрешит, или да је бар и Јелка наша кћи!“

Јелка се још једнако мало устезала, али када јој и мати рече: „Де, де, срце моје, кажи господину, шта знаш,“ са свим се охрабри; пође под стају, да као маркира први излаз „Шумске руже — Јелке.“ Њено преплануло лице издавало је нешто дивље, а велике плаве очи, засењене густим трепавицама, одавале су праву благост и невиност. Последњи зраци сунца на заласку играли се са злаћаном јој косицом а оне две бразде, од суза и прашине, казивале су ти несташлук и детињску безбрижност. Да су је видиле најбоље уметнице, приказивачице „Шумске руже“, заиста би на своме лицу са позоришним личилом направиле себи онаке две бразде.

Да, да! Таква треба да је, и таква је морала бити „Шумска ружа!“

Пре излаза поче певати познату песму, која се у том комаду код нас пева: „Горо, горо, висока си, драги, мили, далеко си.“

Јасни јој сребрни глас разлегао се по пространој авлији. Обузета мишљу за својом улогом и не чу Цветка, који се попео горе на хрђаво наслагане, скоро набацане трговачке празне сандуке, што су под стајом стојали, и који јој уздрхталим гласом, скоро кроз плач, проговори: „Јелка, не иди у глумице!“

Певајући шчепа она празну канту, што је била код бунара, захити воде, и приђе цвећу, које је под прозорима у хладовини стојало.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Све је то било тако одмерено, тако природно, да се Хаџи Антоновић чисто занео, а сви остали се убезекнули од чуда.

Кад приђе цвећу, спусти цуну канту на земљу, погледа по цвећу и са детињастим радосним и зачуђеним ускликом поче први монолог из „Шумске руже“ :

„Гле, сад су све руже! — А јуче још беху све то пупољци!“ — — — —

Није ли и она пупољак живота! А сутра? — Биће глумица! — — —

Хаџи Антоновић је слушао, гледао, и чисто да не верује својим ушима и очима. Чика Зоран кад се приближавао крају дуги први говор, што га Јелка говораше тачно без погрешке, стаде пуцкати прстом, као што обично сценаристе дају знак другим особама за излазак. И њему и Антоновићу учини се, као да је то збиља позоришна представа и да су на позорници.

Није ли то чудно?!

Публика тражи, да се са позорнице тако занесе, како би мислила, да то све у природи бива, а ова два човека, који знају, шта је позорница, гледећи сушту природу, занесоме се те мисле, да је то све на позорници!

Е тако је то! Свет је и једно и друго. Позорница је и једно и друго.

Баш кад Јелка сврши свој говор, последњи зрачак сунца утону у море бескрајности. За часак завлада мртва тишина. Па и тице са дуда, које су место орхестра мало пре пратиле својим цвркутом Јелкину песму, умукосе.

Мало звонце са варошке болнице огласи, да је неко отпутовао у вечни мир.

Ако је то Мргодић — бог да му душу прости!

Јелка се окрете, па са свим другим гласом, скоро брбљаво, настави, гледећи у Антоновића :

„Знате, сад треба да дође Катица, па онда долази дедица, па се доручкује, и онда му „Шумска ружа“ приповеда, како — — —“

„Живила, чедо моје!“ прекиде је Антоновић, који се сад тек трже од заноса. „Мене је сам бог послао данас овамо. Господине Бриткићу! Зоране, пријатељу! Госпоја Персо! Та што сте се укочили, ви, ви, најсретнији родитељи!“ Приђе па пољуби Јелку у чело, ухвати је обема рукама за главу и дуго је тако гледао. Госпоја Перса стисла главу рукама у своју грубу кецељу, па стаде брисати сузе, које јој потекоше, а сама не зна, да ли од радости или од туге.

Чика Зоран као проштац круто је стајао и блецнуо, ни сам не зна куда. Глас Антоновићев дозво

га к себи. Спусти се најпре на једну ногу; погледа око себе, па кад спази сузе у очима свога претпостављенога, у два корака ступи до Јелке, ухвати је за рамена, саже се, погледа јој у лице; сузе му ударише нагло на очи, те гушећи се промуца :

„Дете моје! Моје једино, слатко дете!“

„Чедо наше!“ протепала кроз сузе и госпоја Перса.

„Живила Јелка!“ зачу се глас и госпоја-Стане са прозора озго. Она је цео тај приказ гледала, а остали је нису опазили.

Антоновић се мало замисли, па се онда окрене Зорану и Перси :

„Знаете ли шта, пријатељи! Зоран ће сутра, док му ја предам неке одборске напутке, ради којих је позван, моћи вратити се дружини. Нека поведе собом и Јелку, па нека за време, док школски одмор траје, Јелка проба на позорници неколико улога. За то ће време добити од мене потпору; па ако се и на позорници тако одликује, нека онда и остане. Млада је истина још, али за најивне улоге моћи ће се употребити. Све остало је моја брига. А који разред полази Јелка сада?“

„Трећи виши девојачки,“ одговори мати.

„Но! Истина, штета би било, да сада прекине. — али — Но већ видићемо. Као глумица — —“ наједаред отпоче живо Хаџи Антоновић : „Тако дакле, сутра на пут! Молим вас да се ништа не противите. Сутра ћу вам дати писмо на управитеља, ради Јелкиних улога. А ти, чедо моје, ходи овамо!“

Јелка му приђе.

„Ево, чика потпредседник моли те, да примиш ово, за твоју прву гардеробу, која ти устреба, а за доцније ћемо се већ побринути!“

С тим речима стиште јој у руку повећу банкноту, коју Јелка прими па га пољуби у руку.

Зоран, стари војник, научен слушати своје старије, узвикну гласно по војнички :

„Разумем!“

„Молим лепо,“ приступи сада стари Данић, који је све то мргодећи се слушао. „Ја бих имао само да кажем : да, — овај, не би требало — јер — јер — ја ето знам, да ако то дете оде у глумице, да се не ће више ни враћати —

„О, зацело, и не ћу никада!“ прекиде га Јелка хвалисаво.

Страховит прасак зачу се под стајом. Празни, набацани сандуци стадоше се котрљати један преко другог. Даске се срозаше па стадоше праскати, лупајући једна о другу, као пушке. Тице са дуда прнуше. Стари мачак претрча застрашено испод стаје и претури ракију са послужавника. Читав урнебес! Велико буре, које је пред стајом празно стојало, потиснуто сандуцима, стаде се котрљати управо на

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Јелку. А кроз цео тај урнебес, шум и праску, зачу се Цветков крик.

Све то догодило се у једном тренутку.

Сви се узверили.

Зоран притрча и заустави буре, да не би Јелку свалило. Снажним својим гласом викну:

„Шта је то?“

„Цветко!“ викну још јаче Јелка, која у страху одскочи и прва спази Цветка, где лежи под сандуцима. Из једног образа цурила је крв, а на другом је било самртничко бледило.

Данић, кад зачу крик свога сина, пусти Антоновићеву руку, коју је дотле држао, па појури к стаји. Усне су му дрхтале: „Сине мој!“

Хаџи Антоновић појури на улицу.

Перса и Зоран брже боље одмакоше сандуке са Цветка. Један се ексер Цветку у леви образ забђ, а крв, која је из ране текла, брисала је Јелка, оним истим крајем своје цицане реклице, којом је мало пре своје сузе утирала.

Крв Цветкова и Јелкине сузе мешали се.

Слаб врисак зачу се овима иза леђа. Стана, посрћући и дрхћући, баци се поред свог јединца на земљу.

Мртва је тишина била за час два.

Добри Хаџи Антоновић утрча сав задуван, водећи са собом младог лечника Бранка.

Лечник, пошто је рану прегледао и крв зауставио, изјави, да рана није велика и да нема никакве опасности.

„Једино“, додаде, „што ће му можда остати бео траг од убода, јер ексер се забђ баш у тако звани nervus facialis. Иначе се деран морао јако уплашити.“

Целу ноћ провели су сви, осим Хаџи-Антоновића и лечника, уз Цветкову постељу.

Лечник је сутра дан сумњиво погледао у болесника, но ипак изјави, да за сад нема још никакве опасности.

Јелку је тај исти дан њен отац одвео са собом у С., где се налазила дружина ерског народног позоришта.

(Наставиће се.)

МОЈЕ ПЈЕСМЕ.

Ј војници од олова,
ви војници мали
што сте моје у дјетинству
дане забављали;

преврћући ове пјесме,
ове старе наде,
вас се, ево, радо сјећам
у самоћи саде.

Колко сам вас пута, мили,
у бојеве слао,
водио вас на побједу,
што сам боље знао!

Падали сте као луде
од тутње топова,
губили сте без обзира
главе од олова!

Ах, ја данас често шаљем
у кржаве боје,
да с' омјере, да се боре
јадне пјесме моје.

Ал оружје њихово је
од жучи ил' меда;
а у прсим' носе љубав
или груду леда;

па ја гледам, где је љубав
с тврдим ледом бије,
гдје крв тече . . . Али душу?
Душа ми се смије!

Смије ми се гледајући
оне луде муке,
смије ми се слушајући
оне празне буке.

Шта с' мучите, шта летите
у залудне боје?
Ој, војници од олова,
тужне пјесме моје!

Јосип Верса.

КЉИМЕК БОРУТА.

ПРИПОВЕТКА ИЗ ПОЉСКОГА ЖИВОТА.

НАПИСАО ВЛАДИСЛАВ ОКОЊСКИ.

(Наставак.)

Бурка је копкало, шта то његов господар тражи, дигне се, па стане загледати машући репом, а Борута опет пробуди радозналост код оваца, те се и оне приближише у чопору. Кљимек да их награди за ту пажњу, баци недогорелу цигару овну, који се напред измакао. Ован је узе у зубе, сажвака и пљувајући узмаче натраг, а стадо, поплашено његовим узмаком, трже се бојажљиво у угао.

— Мислио си, да је меден колач, — рече смејући се Борута и пограби, од весела, за реп Бурка, па га окрене неколико пута око себе. Пас зацвили па стаде штектати. Престрашене се овце још већма сабише у углу.

— Шибе ти, мукташу! — обречну се овчар на Бурка, не осврћући се на то, да онај има разлога, што се гневи. Пас тим тужније спусти реп, што господар му, осим стаклета, које га је слабо занимало, извуче из сламе одмах и комад печене овнетине, завијене у кожу од старе торбе, а то рундави друг није никад могао мирно гледати, па, богме, ни сада.

— Спас' Бог! — рече Брест, наслањајући на уста стакло, па добро повуче из њега.

— На спасеније! — отпоздрави Кљимек и лакомо загњури у грло грлић поткрепљиве боце.

— Љута! — рече жмиркајући.

— Смрековача, — одговори старац чисто задовољан. — Сам је правим. Купим шпиритуса од Кацира, налијем га на кору од смреке и тако постоји недељу дана, после натрпам мало шинака, мајчине душице, чуваркуће, хростове коре, корења од коприве и цимета.

— Хо! хо! — чуђаше се Борута.

— Добро је гуцнути, поплаши сваку болест. Шта сам пута њом и себи и другима кости исправио. Дед, загриси мало меса, јуче сам приклао, — метиљ навалио.

— На што дебелу сланину мазати машћу, боље да се људи присмоче. Долази ли често сам господар?

— Тамап! Седи у Берлину или приморју. А све кад и дође, нема каде да прегледа све мајуре. Завири, омириши, па збогом. Нема овде где ни одсести. Двор је стар, има свега три боље собе, а и те су управитељеве.

— Кажу, да је поган Шваба, тај управитељ.

— Никад лепе речи. Виче, грди, да из коже изидеш, све му је мало, не мож' му уговети. За властелина кажу, да је добар човек. Али кад он дође,

Клајн никога не пушта да му приђе, а ако му се и приближе, Клајн већ у напред намести, да су сви обешечади, ленштине, пољски неваљалци, док најзад не увери господара. Пригледајдер, да ко није наћулио уши. Не?

— Нема никога.

— Тако је и са мном. Дванаест сам година овде, па све је добро било. Чим он дође, одмах удри грди, да сам глуп, лен, да ће ме протерати. Ето, тако ти је то. А, на послетку, ђаво и с њим! На тебе је ред.

— Осећа се цимет, — рече Борута, облизујући се.

— Чисто човека проголица, је ли? Макар плакао, само сркни капљу две, па се одмах мораш смејати. Да ли тебе прокоље? Мене чисто прожме. Кишељ, знаш онај код ковачнице, прави неку са сумпором, ал' мојој ни прићи, ма да је добра од сакагије. Хој, хој, не ће нико дочекати, да начини оваке смрековаче. Овчар познаје биље. Долазе к мени са стакоцима, а ја им дајем капљу по капљу, па за најмање иштем плату, јер, брате, шпиритус не тече по током, нит' цимет расте на међи. Бурек, ево ти, лола, кост, па се и ти омасти. Испићемо још за старо пријатељство.

Обојица потегнуше, опет из боце, а у боци тек мало на дну преостаде.

— Као да сам мерио, — рече Брест приносећи стакло на светлост.

— Имамо једнака уста, тамап као чаша, ха, ха, ха! као чаша, по кварта! Ја сам погубио двадесет зуба, морају ми и уста бити већа. Два сам избио лане. Обешечак Бурек поплашио у пољу малу јаребицу, ја за њом, он ми се заплете међу ноге, спотакнем се и смрвим зубе о камен! Дође онај пас, онај Клајн, разбојник! Weg! weg! . . . отиће овце у воду! Као да немају папака, имају боље чизме него ја, бар нису подеране. Хај — хуј!

— Хај — хуј! — прихвати Борута, преврћући мутним очима, па запева:

Моја гуско, ступај лако,
Моја сврако, крочи јако! . . .

Еј, да је од куда музика, ал' би цупнуо . . .

— Ба! — прсну у смех Брест, нагињући главу узглавку и склапајући очи, а очи му од радости заузиле.

— Хајд'мо у крчму, наћи ћемо уз пут и девојача, ако не буде музике, ми ћемо звечати чашама. А за што ми је грло? Ако је за пиће, пићу; ако је за певање, певаћу.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

Моја гуско, ступај лако...

— Моја! — пропрати Брест, пирећи кроз чекињасте бркове. Код нас ти беше тушта девојака, али не даде ђаво! Шимоне, у вашој је руци.

— Руци! — одазва се овчар као одјек, али кад узе боцу, не могаше је принети устима, него је спусти на колена.

— Онде на игрању, — говори Кљимек, опирајући се о Бреста, — ако те и очепе, не боли те жуљ.

Бирај, бирај, бирај,
Док те нисам бир'о...

— Бир'о! — шану овчар хрчући.

— Борн ми не ће умаћи, — муца Борута, — још ћу га стиснути!

Стискао сам Маришку,
Чисто се превила...

— Аа! Бурек пасја веро! Но, Шимоне, хајд'мо у грчму; десно горе, па лево доле...

Моја гуско....

Брест већ не може да одговори, јер је заспао. Тако и Борута, започињући узалуд неколико песама, клону најзад у дубок сан. Мало за тим, Бурка охрабри та тишина, приђе ближе и зграбив остатак овнетине, склони се у страну. По овчарници се стаде полако разилазити и мешати са смрадом од ђубрета, оштри задах смрековаче, коју је Брест поред себе пролио испустив из руке боцу. Зачуђене се овце стадоше у гомили примицати снавачима, али Бурек, сумњајући, да имају можда какве зле намере с господаром а особито са овнетином, која беше сакривена у кревету, отера их одмах натраг. Уза све то, неколико одважнијих овнова опет се вратише, један стаде чак и да њуши место, с којег се разливаше мирис од смрековаче, али одмах устукну, кихну и отресе њушку, као кад рече оно Борута:

— Осећа се цимет!

Кад је и Бурек, угледајући се на господара, сит овнетине, заспао, кад су полегале овце, поплашене његовим режањем и мирисом од смрековаче, настаде у овчарници свечана тишина. Кроз отворена врата слободно се разливаше по слами сјајна струја септембарске светлости. И на дворишту све умукло, као да не прекида санка двојници пријатеља, које је уљуљала смрековача.

На један пут на светлој прузи, на прагу овчарнице, одби се нека сенка. На прагу застаде млад човек, онизак, гојазан, у кратком капуту и високом шеширу. Обазре се у околи, око му зашне за снаваче, развуче презорно дебеле усне, намести бинокл, па стаде нешто гуњати. Ни Јовиш не би тако охоло гледао снаваче, али их је гледао Герхард Клајн.

Снавачи беху укебани, баш кад треба, у сувише великој кривизи и сувише оштри судија њен беше

у таквом узбуђењу, да не могаше оклевати, а да не проспе своје громове. Елем, постоја неко време на прагу, промери Борута и Бреста погледом, из кога севаше гнев, поруга или задовољство. На послетку, као да му сену срећна мисао, узмакне у двориште и, спазив уз пут слугу, намигне му:

— Брест је болестан, — рече с подругљивим осмехом. — Истерај овце у поље, само тихо, да се не пробуди и hüte bis Abend, онамо rechts од шуме.

Слуга отрчи у овчарницу, скине са зида бич и поче лагано истеривати овце на велико чудо Бурково, који искочи из своје ложе, па узе погледати час на спаваћива господара, час на тога, што присвоји његов жезао, хтеде да протестира, ал' увиде своју немоћ, па истрча само на двориште и врати се, као да би хтео рећи:

— Господару, зар можеш да поднесеш ту срамоту?

Господар је подносио, јер је спавао. На једанпут се захори на дворишту пуцањ бича. Овчар позна свој бич по гласу, па се стресе. У тај мах Клајн, који не хтеде да се квари онај ефекат, што га је удесио, кад се они пробуде, повиче немачки:

— Не сметај господи!

Брест се већ у полак пробудио, а при том га текну глас управитељев, па ћипи пренеражен:

— Шта заповедате?

— Ништа, поштовани господине Шимоне, — рече подругљиво Клајн, — ја само опоменух момка, што је овце отерао, да не квари господи сна.

— Овце отерао? — промуца усплахирени старац, обзирујући се по пустој овчарници. — Ја мало задремао, а и јагањци су морали отпочинути. Бурек, пасја веро! куд си ми бич одвугао, ао обешеваче, стани мало....

Цакне пса ногом, а овај ужасно зацвили, окрену се несвесно у ковитлац, па излети из овчарнице.

— Господине Бресте! — повиче управитељ.

— Шта заповедате?

— Опет велим, да вам не заповедам, јер сте слободни. Хтео сам вам само световати, да одете, кад се испавате, са својим другом у шетњу.

— Шта ће то рећи, молим, господине?

— То ће рећи, да ћете од сутра напасати само свога Бурка, јер ја лунчаћ не држим.

— Зар...

— Ђути, купи своје траље, па марш!

Те речи, изговорене гневним гласом, пробудише Боруту.

— Лупежу! — крикну Клајн, — ти си се само за то погодио, да ми опијаш људе, да ми смрадиш овчарницу којекваком смрдљивом патоком! Врађај капару, па ми се губи, вуцибатино, док те нисам измерио штаном.

Борута избећи очи сабирајући мисли, које му ра-
вија још удиљ растериваше; на послетку се саже,
залети се и груне Клајна главом у трбух тако јако,
да се онај одмах праметну у сламу. Не рекав ни
речи, изиде на поље.

— Убица! — раздера се управитељ, устајући.
— Држ'те га! Убица!

Борута се и не осврну, и за час га нестале иза
зграда.

— Ја ћу теби, разбојниче, поломити рогове, —
оде зипарати Клајн, модар од љутине, — ниси ве-
тар, да ћеш ми умаћи! Ха! подла пасмино пољска!
И ти, ваљ'да, мислиш, да ме главом грунеш? —
цикну на Бреста, а овај стоји покорно пред њим.

— Дванаест година, господине, овде верно слу-
жим, — одговори мирно Брест.

— Ви сви једно, — окрену нешто мирније Клајн,
муцајући пољски. — Ха, свињо, добићеш по њушци!
Запамти, Бресте, да ћеш се на суду заклетити. Ти
верујеш у Бога, је ли?

— Увек.

— Но, ако верујеш у Бога, онда ћеш рећи на
суду, да је он хтео, да ме убије. Иди овцама, ја
теби праштам, јер признајеш, да си крив.

Овчар се дубоко поклонил, па оде у поље. Клајн
се упути у двор. А куд се деде Борута?

Дворске зграде пружаху се узбрдицом. На под-
ножју брежуљка раштркало се у кривуд село. Си-
ромашке, сламом покривене, куће, међу којима беше
тек гдекоја с препом, као бела врана, показиваху,
да ту глад на широко жари и пали. Могло се то
познати и по мршавај летини, коју сељани сважаху
на таљигама у штагљево. А септембарско сунце си-
јаше тако јасно, као над сликом среће и обиља. Ах,
поштено сунце, кашто оно једино не ускрађује чо-
веку својих зрака, кад му судбина откаже сваку љу-
бав. Често место хлеба положи свој одблесак на сто
јаднички, као да би га хтело светлошћу својом да
нахрани. Добро сунце, не гасни, не заклањај лица
свога сиротињи!

Борута седе на пањ пред колебом, од које са-
вијаше дворски пут у село, па се загледа у сунце.
О чему је мислио? Више о том, шта сад да почне,
него о оном, шта је учинио с Клајном. Неизветрила
још смрековача, неки ђор, гневни полусан — све то
начини у његовој глави читаву зборку утисака, које
превлађиваше дрскост. Погледав у поље, спази Бре-
ста, где се жури овцама. Диже се, дакле, с пања,
обиђе дворске зграде, па пожури за Брестом.

— Шимоне! Шимоне! — викаше из далека.

— Али Шимон, погружен у успоменама најно-
вијега догађаја, не чујаше ништа.

— Што тако слокове бројите? — дрекне најзад
Борута, стижући овчара.

— Што? зар није горак бадем? рече Брест, па
застаде.

— Јесам ли га људски декнуо?

— Дебела свиња — није му ни ђаво. Али што
тресну — као клада.

— Дерао се, чуо сам; нека ме хвата за реп.

— Рече, да ће те повући на суд, а мене ће на-
местити, да се закунем.

— Нека тужи. Вас је оставио у служби?

— Ђаво ће га знати, казао је, да идем овцама.
Нека отера. Ја ћу торбу на леђа. А шта ти?

— Ваља ми потражити посла.

— Јес' био код Јана?

— Шта ћу? Ако ми је стриц, није господар ни
трговац. Хлеба нема, а посла не може дати. А шта
ми је то, ако ми допусти да преноћим у колеби!

— Бре баш си луд! Половина је колебе твоја, а
тако и башта. Море, то је твоје очинство. Није на
одмет.

— Дакле моја је половина колебе и баште? —
понови зачуђени Борута.

— Живота ми! Иди само, па реци ко си. По-
знаће те и сами. Седам година, није век.

Борута запева неку ђаволасту несмицу па стаде
скакати по пољу од весеља.

— Да, да! говораше Брест — то је твоја очевина.

— Господин, дакле господски. Данас ћемо се
опити, Шимоне, али баварским.

— Таман! Протерао би ме сутра до сто врага.

— Не бој се, ја сам тврде главе.

— На част ти, а најзад, ја само смрековачу...
Баварско ми заврне мозак.

— Е па ће и одврнути. Дођите данас у бирц.

— Не могу, ја само своју...

— Кушајте другу. Идем стрицу, а вечерас ћемо
поиграти.

Бирај ме Маро

Да те ја не бирам...

Но, до вече, Шимоне — рече, пружив руку овчару,
па весело одскакута.

— Донеси сутра у поље коју капљу, онда ћу
окусити... довикне Брест.

Очинство, које је тако из ненада обогатило Бо-
руту, беше једна колеба, иза које се пружаше парче
баште, као какав језичац. Где није маховина покрила,
онде су патруле даске отвориле рупе, које су на
једној страни позапушаване сламом и травом. На тој
је страни становао Јан Борута, стриц Кљимков и
савласник непокретности, која је записана у грун-
товници Ненђанској под бројем 15. Блатњави трем
дељаше кућу на две половине. Десно беше прилично

пространа соба, а иза ње комора. У тој соби Јанова жена, постара и мршава, намешташе у тај мах квочку на јаја, кад је наишао Кљимек.

— Хваљен Исус!

— На веке векова.

— Јемачно не познајете — Кљимек.

— А! одговори, загледајући најљиво, кад ју љубљаше у руку. — Од куда?

— Из бела света. Шта има ново?

— Свашта. Ето Кашка лежи, јер ју грозница тресе, а стари се данас једва догегао до куће.

Испод кожуха на кревету одазва се тихи јек.

— Какав је радни?

— Насипају пут до Рибника. Где си ти сад?

— Овде сам се данас погодио, па ме данас и исцакаше.

— За што?

— Јер сам мало прилегао.

— То је врзино коло, а не двор. Да га хоће земља да прогута. Куда ћеш сада?

— Не ћу никуда, остаћу овде, а међу тим, даћете ми половину колебе.

— Човече! — повиче Јанова гневно — бојиш ли се Бога? Млад, здрав, па да нам отимаш ту кукавну собицу!

— А шта ће вам?

— Не могу ваљда истерати свиње на поље, нису пси?

— О, оплешћу ја њима свињац, стаће сви.

— Нема ни прозора, прокисава.

— Да спавам на путу, већма бих киснуо.

— Цфуј! — пљуну Јанова — баш си поган. С олтара би здерао.

— Е, с вама говорио, ил' лајао на месец, то је једно — рече Кљимек, па изиде.

У колико је Јанова по нарави била себична, а од тешке невоље на све лакома, у толико је њен, под папучом, муж радо са сваким делио, што има. Елем без по муке поможе он још тај дан синовцу, да пресели свиње у ходник. Кљимек не имађаше ни трунка сламе, а уз то хтеде да растера бригу и тугу, која га час по типташе у души, па оде насумце у крчму. Онде га раздрага игра и баварско па ту и преноћи. Сутра дан, зором, поче да уређује стан. Почистио је, извукао ђубре, запушио разбијене прозоре и још му једина мисао беше, како да изветри собу од задаха пређашњих становника. Но из те га неприлике избави ненадан случај: добије позив, да дође у суд због Клајна.

— Поотвараћу прозоре — говораше сам себи — ако ме стрпају у бовару, стан ће се дотле изветрити.

Можда не толико због тужбе Клајнове и признања Брестова, већ за то, што је суд јемачно по-

гађао, у каквој је Борута неприлици и знао, да је рђав ваздух у његовој соби, па му је поклатио бовару на две недеље дана.

Брест не само да се одрекао ракије, коју је од Кљимка заискао, него га је чак и избегавао. Јер он је једини био сведок, кад се Клајн преврнуо, те је својим признањем у његову корист највише допринео, да су Боруту стрпали у бовару. Колико је било у том признању истине, а колико жеље, да се одржи на свом месту, ми се не ћемо домишљати. Али тек да задовољимо свачију радозналост, допустићемо, да самољубље, које није никоме одвратно, није могло бити ни Боруте, и да је, кад је запитан у суду за појединости тога догађаја, најпре мислио на себе, а после на пријатеља. Ипак би се свако преварио, који би помислио, да је Борута за то замрзнуо на овчара. Ни најмање. Он мишљаше, да му је казна врло природна, у неку руку праведна, па чак и добро дошла. Измучен навалом свакојаким утисака и узнемирен, што нема места, где да се склони, потребовао је да у миру уреди своје мисли и да за-снује план новоме животу.

Кад се вратио из боваре у своју собу, једва је, после дугог испитивања носом, осетио трагове задаху пређашњих становника. Ваља признати, да је то била подједнако заслуга и септембарског ваздуха и Кашкина, која се не обзираше на материно дурење, те изапра сроднику под или боље остатке на њему. Но то још није ништа, јер Борута пађе и прозоре затворене дашчицама и навиљак сламе у буцаку, покривен старим ћилимом, који је јемачно некада био плав. Стрица не беше код куће, стрина не обеђаваше срдачна дочека, те за то се Кљимек само осврну по соби и већ хтеде да изиде, ал' на отшкринута врата завири Кашка.

— Сагни се, лудо — повиче весело — јер ћеш стићи нос. Отац је у послу?

— На раду — одговори она бојажљиво, заставши на прагу.

— Шта је, тресе ли те још грозница?

— Данас не.

Борута извуче из џепа земичку и парче кобасице, што је купио, кад је изишао из боваре, па је пружи Касији.

— На, једи.

Касија се у први мах застиде, али најзад се полакоми на залагај. Кљимек задовољно гледаше на њему румен, тим више, што је она планула на доста лепом лицу. То лице не беше уметнички лепо, не имађаше оних црта, које су обележје поправљене људске расе, ни оне деликатности, која је последица брижљиве неге, него беше округло и румено као јабука, право сеоско лице, из кога се помађаше пра-

вилан нос и на коме очи живо бегаху. Требало је кашку само мало излечити, удесити и оденути, па да се одмах око ње превеја читава гомила момака, а господичићи да је сматрају за најбољег жетеоца. Борута беше зналац и за то је рођаку пазио.

— Јеси л' играла у недељу? — запита.

— Бог с тобом! Мало је ноћи за спавање.

— Не би ти ништа било . . . прогунђа Кљимек и загрли девојче, које само окрену главу.

— Катарина! одазва се крештави глас из ходника. Отрча.

— Прасци гуричу — вришташе мати — а ти сушиш зубе пред момком. Немој, да ти их избројим.

Чим се вика и псовка утиша, Борута изиде из куће; куда — не знајаше ни сам. Разгледаше по небу, погледа и на један и на други крај пута, одсече штап од врбе и пође звиждукајући у поље.

Очекивао је стрица, јер је хтео с њим да се поразговори, би л' могао добити посла; али, како је сунце још високо било, потражи забаве, како ће да прекрати дан. Наћи ћу Бреста — мишљаше у себи — рећи ћу му, можда . . . (Наставиће се.)

О КНЕЗУ ЛАЗАРУ.

РАСПРАВЉА И. РУВАРАЦ.

(Свршетак.)

Кад је г. Панта био на Косову и пошто је испричао ону турско-српску повест о боју на Косову те се стао шетати и прохаћати по пољу Косову и прошао покрај „рпе камења Самодреже цркве“, преко Бабиног моста — мимо забатаљеног већ тулбета бабе Милене, које су тулбе саградили Турци у част баби Милене, која је неку услугу Турцима учинила у хватању Обилића — вели г. Панта — и која баба Милена, као што Милојевић додаје, није била Српкиња већ баш Шокица, — и пошто је видио г. Панта оне белеге, где је Милош узјахао коња, куда је прошао, где је пао, где су га ухватили, где му оков расковали — и тако даље ступајући од једног споменика до другог, са једног гроба на други, корачајући са бурумка на бурумак, напоследку се нашао на пупку од Косова („из Сазлије извире Ситница и туна је пупак Косова; — код Сазлије је дакле најузвишеније Косово, јер се туне воде деле, те једне теку на исток, друге на запад, а треће, као Бинча-Морава, на север“) и ту је стао и мало застао г. Панта и дао се у дубоке мисли и још дубља сваковрсна размишљања. „И тако је Косово — ја ћу се склонити мало на страну, да не буним г. Панту у његовим дубоким мислима и размишленијама — и тако је Косово у *хидростатијском* смислу најзаливеније место; Косово је веома узвишено равниште и средсреда балканског тритоља;* у *историјском* смислу Косово је најсветија српска успомена у таквом природноме склопу, да се о њему слободно може рећи, да је тај склоп божанска архитектура. На средишту те божанствене архитектуре налазе се гробови и српских и турских јунака, и гробови два цара, српскога и турскога; свака је прегрш Косовске земље скупочена њихним потомцима! Човек једаред

*) То ће бити Косово „у географском смислу“, које су речи остале у перу Пантиним, или се при слагању загубиле.

умире. И заиста, кад је тако: онда нема за човека ништа крајније, него умрети смрћу Косовских јунака, т. ј. или бранећи или отимајући царство. Ропство није достојно човека. Један летимични поглед на Косово може уврстити Србе у ред најхрабријих народа у Јевропи. Не гледећи на све то, ипак Србина обузима нека туга на Косову; зашто?

Нису узроци те туге гробови јунака: бољом смрћу нису могли ни умрети; нису узроци те туге ни гробови оба цара: од њих никог прослављенијег и чувенијег нема, они вечно живе и живиће, доклен тече њихних потомака; није узрок те туге ни цвеће Косовско: оно миром мирише; нису узроци те туге ни саме развалине Косовске, јер ничега вечитога на свету нема; није узрок те туге ни свршетак боја Косовскога, јер једна битка није кадра да упропасти један народ . . .

Ту тугу и жалост у грудима Србина проузрокују три злочинства, која се једно с другим рукују и једно друго дозивљу над „пропаштином“ у Косову: Звечан дозивље Неродимље, Неродимље Звечан, и обоје пружају руке Грдечу између Ситнице и Приштине, и тајанствено једно другом тако шапућу, да сваки чути може:

— У Звечану је син удавио свога краља и оца — Душан Дечанскога;

— У Неродимљу је старатељ и кум Вукашин убио своју *иошину*, цара и кума нејакога Уроша;

— Грдечом је одвео Вук Бранковић, велики војвода, војску те издао Србина, таста и цара Лазара на Косову.

У сва три догађаја поглавиту улогу врши *невера*.

Невера је узрок туге Србинове, те жалостан рајује, робује и ђаурује већ има 500 година!“ (в. Гл. XLII. 351. и 352.)“

Како знанствено и виспрено поче и како жало-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ствивно и баш жалосно доче г. Панта! „Један лети-
мични поглед на Косово може уврстити Србе у ред
најхрабријих народа у Јевропи“, и тек што то рече
и изрече г. Панта, а он, као да си га пресекао,
клону и туга се сави око срца Србину. Г. Панта,
да мало ублажи, каже „нека“ туга, али се већ зна,
да је туга та, која обузе „Србина“ на Косову, без
краја и конца. Но ма како тужан био „Србин“ на
Косову и ма колико да се покрај „Србина“ и сам
Панта растужио на пупку од Косова, ипак није се
г. Панта као човек од науке и објективан испита-
лац дао савладати том бескрајном тугом, он не из-
губи главе нити даде да се „волне“ туге те склопе
над главом му, већ подиже главу и рече: „А за-
што?“ Зашто обузима нека туга Србина на Косову?
пита г. Панта, пита и разбира, тражи и истражује,
претреса и превејава г. Панта све могуће и немо-
гуће узроке туге Србинове на Косову.

И ако је когод мислио, да су туге Србинове гро-
бови јунака, — одјако нек не мисли тако, јер г.
Панта, који је био на Косову, каже, да гробови ју-
нака нису узроци те туге Србинове; и ако је ко-
год ма и у сну само мислио и помислио, да ће узро-
ци те Србинове туге бити гробови оба цара, т. ј.
српскога кнез-Лазара и турскога цара Мурата, у
напредак нек ни у сну не помисли тако што, јер
ето туркољубиви наш г. Панта вели, да узрок туге
Србинове није — гроб турскога цара Мурата; а
што се цвећа Косовскога тиче, Српкиња девојко, то
ако си ти, Српкињице мала, у главици твојој икада
мислила и помислила, да није то цвеће Косовско
узрок туге Србинове на Косову, то буди одсад спо-
којна у том погледу, јер ето г. Панта, који је у
месецу Јулу био на том пољу и мирисао цвеће то,
нашао је, да оно „миром мирише“ и категорички
вели, да ни то цвеће Косовско није узрок туге Ср-
бинове на Косову, и даље додаје исти г. Панта, да
ни развалине Косовске, т. ј. нити оне од „пркве
Самодреже“ нити оне од онога тулбета, које су тулбе
Турци сазидали у част баба Милени, и на послетку
да ни свршетак боја Косовскога није узрок туге Ср-
бинове, „јер — као што лепо каже г. Панта — једна
битка није кадра да упропасти један народ.“

Па кад ни гробови јунака, ни гробови оба цара
а наиме гроб цара Мурата, па ни цвеће Косовско,
ни развалине Косовске, ни свршетак боја Косовског
нису узроци туге Србинове, — шта онда проузрокује
ту тугу и жалост у грудима „Србина“? Г. Панта већ
је одговорио и показао прави узрок туге Србинове,
а наиме казао је он, да тугу и жалост ту у грудима
„Србина“ проузрокују три злочинства, која се једно
с другим рукују и једно друго дозивљу — и која та-
јанствено једно другом шапућу, да свако чути може:

— У Звечану је син удавио свога краља и оца
— Душан Дечанскога;

— У Неродимљу је старатељ и кум Вукашин
убио своју *воицу*, цара и кума нејакога Уроша;

— Грдечом је одвео Вук Бранковић, велики вој-
вода, војску, те издао Србина, таста и цара Лазара
на Косову.

Нисам био на пољу Косову, а и да сам био на
том пољу, бог зна, бих ли видео и опазио, чуо и
разумео оно руковање и оно дозивање и онај тајан-
ствени, али за људе, рођене у првеној кошуљици,
разумљиви шапат Грдечев. Звечанов и тужнога Не-
родимља, као што је то г. Панта видео својим очи-
ма и слушао својим ушима и разумео својим разу-
мом — видео, чуо и разумео и нама, браћи својој,
лишеној Пантиних чула и Пантинога разума, јер ро-
ђеној голој нагој, казао, шта је видео, чуо и како
је све разумео, што Грдеч, Звечан и Неродимље
међу собом шапућу. Нисам био и већ с тога не могу,
не смем тврдити, да г. Панта, који је био на пољу
Косову, није видео и није чуо оно, што он каже
да је и видео и чуо и разумео, али ћу ипак сло-
бодан бити и нешто на уво рећи г. Панти, али тако,
да и други могу чути то, што ћу пришапнути г.
Панти на уво.

Панто брате, neroђени као и рођени! Вук Бран-
ковић, зет кнеза Лазара, није одвео Грдечом војску
и није издао Србина, таста и цара Лазара на Ко-
сову. Ти си чуо и слушао шапутати, и не само ша-
путати, већ си чуо, где се јасно и гласно казује и
у колу попева, па си и много читао о том, како је
Вук Бранковић издао свога таста, кнеза Лазара и
одвео своју војску са Косова, па све то, што си слу-
шао и читао, примао си, лаковеран будући, на веру
и утврдио се у тој вери толико, да ти се тада, кад
си дошао на поље Косово и гладан жедан ходао по
пољу Косову, *причињало* да чујеш, како Грдеч ша-
пуће и бунца којешта, и теби се тада учинило, да
Грдеч шапуће оно исто, што си и ти сам већ од
пре и од твог детињства знао. Ти си се дакле, брате
Панто, тада налазио у неком заносу и у ненормал-
ном стању и твоја „привидјенија“ то су халуцина-
ције; иначе, то јест ако ниси био уморан и гладан,
већ сит и чио — онда је сав онај говор твој о ру-
ковању и дозивању и шапутању Звечана и т. д. про-
ето бенетање и лажно кокетовање. Но било једно
или друго, свакако није истина, да је Вук издао и
изневерио Србина на Косову, и да се увериш о том,
прочитај сад — кад већ нећеш да верујеш мени
на моју браду — напред отштампану из Х. Годи-
шњице расправу или књижицу: „Вук Бранковић
(1372.—1398.)“ од Љ. Ковачевића. Београд 1888.,
коју је писац зацело и теби, јер си му ближи, по-

слао на дар, и кад прочиташ ту са свим објективно написану расправу твога Љубе, мораћеш увидити, да је дојакошње твоје веровање празно, ташто веровање, које треба просто одбацити и место тога утврдити се у том, да Вук није учинио невере на Косову, или ако ти тешко пада и не можеш да одједанпут постанеш од Савла Павао, а ти постани бар Тома, јер „Панта“ не можеш и надаље остати и као дојако исповедати и учити, да је Вук издао и изневерио Србина, таста и цара Лазара на Косову. И ти треба да се радујеш и да се поносиш, брате Панто, што ето твој ученик, г. Љуба Ковачевић, доказа, да Вук није издајник ни невера, а оно, што је Грдеч дошапнуо Звечану, и што си ти записао, да је просто бунцање.

Као друго злочинство поменуо си, брате Панто, оно злочинство у околини Неродимља, где је „старатељ и кум Вукашин убио своју попилу, цара и кума, нејаког Уроша.“ Но и што се тога догађаја тиче, можеш сада бити са свим беспечалан, брате Панто, јер *прво* Вукашин није убио Уроша у Неродимљу на Косову већ у Шаренику у Скопској области, као што си недавно доказивао и, наравно, доказао *ти*; и *друго* — а ово друго мало је претежније и важније од оног првога — цар Урош није био „попила“ и Вукашин није био старатељ цара Уроша; и даље: Вукашин *није убио* цара Уроша ни у Неродимљу ни у Шаренику, као што смо ти доказивали и доказали *ми*.

А што се напоследку онога првога злочинства тиче, не знам, шта да ти шапнем на уво и на што да те подсетим, брате Панто? — „У Звечану је син удавио свога краља и оца — Душан Дечанскога“, — тако написа ти 1. Авг. 1873. год., може бити само зато, што си се тада нашао на Звечану, брате Панто. Уморан си, та морао си бити јако уморан, и жедан и гладан, обилашчи и прошавши покрај толиких гробова, споменика, тулбета и текија на пољу Косову, па док си се још успужао на градину горе, морао си се сасвим уморити и огладнети, те онако гладан и уморан и зловољан написа онако зловољно: „у Звечану је син удавио свога краља и оца — Душан Дечанскога.“ А године 1868., кад си био у најбољој снази и био сит и доколан и одморан, писао си ти, брате Панто, о том овако: „Пошто Душан „свѣштание сѣтвори сѣ соуштими его“ властели, буде послан Дечански са краљицом у заточење у град Звечан. Доцнији списатељи и летописци веле, да су га удавили Душанови велмуџи, бојећи се помирења оца са сином, али јединити очевидац, који је по своме чину, као архиепископ Србије, могао најтачније знати, како је било у ствари, Данило, вели: да је краљ Дечански умрљо, дакле није

удављен, и да га је његов син сахранио у Дечанима. То се исто каже и у натпису у Дечанима: Нојембра 3. (1336.) *архѣсѣви* се Оурошъ краљ трети (Mon. serb. Mikl. 115.). Душан је предузео владу о Госпођи, а отац му је умрљо 3. Новембра. Да су га великаши убили, морало би бити одмах. — „*Ми* (то јест г. Панта од г. 1868.) *мислимо, колико се сада зна, да Дечански није удављен.*“ Ти си, дакле, брате Панто г. 1868. мислио, да Дечански није удављен, ни од великаша а још мање од сина, а год. 1873. написао си, да је „у Звечану син удавио краља и оца — Душан Дечанског“, а како се између год. 1868. и 1873. није пронашао никакав нов извор повеснички о кончини Стефана Уроша III (краља Дечанскога), то промена у мишљењу твојем о начину смрти тога краља не може се објаснити другчије већ умором и глађу, под притиском које си избацио и метнуо на папир ону другу изреку дне 1. Авг. 1873. на граду Звечану. Најпосле ако баш хоћеш, а ти стој и остани и надаље при тој другој, у зловољи избаченој изреци, при том „злочинству“ — само гледај шта ћеш и како ћеш с Душаном, убицом свога оца, изаћи на крај, и размисли се добро, да ли се могло царство, створено тим убицом оца и проклетим од оца свога, одржати, и да ли је нужно онда тражити друге узроке и кривце, што је пропало, што је морало пропасти то царство, створено оцубицом и проклетником?

И кад си ти, брате Панто, човек свестан, просвећен, науком прекаљен, тако колебљив и променљив, те си оно, што си г. 1868. рекао, већ г. 1873. порекао, и што си г. 1868. тврдио, г. 1882. побио и уништио, како се онда можеш позивати на онај „немушти језик“, којим Звечан Неродимљу а Неродимље Звечану говори и одговара и којим обојима Грдеч нешто тајанствено шапуће, — и како се у опште можеш позивати на сведоџбу, на казивање, извијање и измишљотине бесвесне, непросвећене и необавештене гомиле?

Пошто дакле Вук Бранковић није изневерио и издао Србина и цара Лазара на *Косову*; и пошто краљ Вукашин није убио цара Уроша у Неродимљу на *Косову*, и пошто си најпосле сам рекао: „у сваком случају то је још питање: је ли Дечански удављен у Звечану на *Косову*“, то предметом онога тајанственог и тобом, брате Панто, записаног шапата између Звечана, Неродимља и Грдеча нису могла бити она три „мнима“ злочинства и „Србин“ нема узрока, да се због та три „мнима“ злочинства илити догађаја „у којима главну улогу врши невера“, растужује и да буде онако тужан и жалостан на пољу *Косову*. Скидај дакле, брате Панто, ту велику тугу без краја и конца „Србину“ са срца, која хоће са-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

свим да обхрва и савлада „Србина“. Разби му тугу ту, која му је пала на срце, живом речи, гласом истине, одушевљеном беседом твојом; та кажи му, увери га и убеди, да не мисли више ни на издају Косовску, ни да је Вук Бранковић издао и изневерио Србина на Косову; поучи га и обавести га, и кажи му, да не мисли он, да је краљ Вукашин убио цара Уроша; а што се смрти краља Дечанскога тиче, то му кажи — но ти ћеш већ знати, какву ћеш му и о томе реч од утехе рећи, само утеши, ах, утеши само новог Израиља, „Србина и српског сина“, брате Панто!

Та добро, добро! Лако је то рећи: утеши! Али одговори ти мени најпре на моје питање. Ако Вукашин, као што тврдиш, није убио цара Уроша и ако Вук Бранковић није издао Србина, таста и цара Лазара на Косову, „како онда да објасниш ондашњу српску историју?“ (в. Гл. 64. стр. 334.—336.)

Чим је цар Степан склопио очи за навек, то царевина његова — но шта ја теби треба да казујем, кад ти, брате Панто, то боље знаш, шта је било од царевине и какав би морао бити његов наследник, цар Урош, да одржи, да сачува само, да се не распадне та царевина, из разнородних стихија скупана царем Степаном, — и ти знаш, брате Панто, да цар Урош није био такав и да није био ни налик на свога оца и творца те царевине, и да се покрај таквог млитавог и нејаког цара могао и Вукашин закраљити и Угљеша господином постати у грчкој области и Ђураћ се Балшић одметнути и други господичићи створити себи државе те причинити, да и покрај жива и по имену само цара пропадне царевина српска; а што се пропасти „српског царства“ на Косову тиче, треба признати, „да је „надмоћ турска и немоћ српске државе и српског друштва“ у XIV. веку узрок пропасти тога царства. А Вук Бранковић је тој пропасти у толико крив, у колико су остала „српска господа“ крива, и сврх тога је он крив, што је остао жив, што је преживео ту пропаст на Косову.

Но г. Панта је тужан и неће да се утеши — и „Србин“ онај, којег тугу спомиње г. Панта на Косову, то је сам г. Панта главом и персоном. И тај најсубјективнији на свету човек, тај г. Панта, умео се тако г. 1873. објективирати, да сваки, који прочита онај епилог у првој путничкој слици Пантиној, би рекао и би се заклео, да је друго лице „Србин“, који тугује на Косову, а друго лице г. Панта, који нише о том Србину и о његовој тузи и тужњави на Косову. Па ипак нису то два лица различита, већ само једно лице и то лице Пантино, и г. Панта подметнуо је само „Србину“ своје мисли и осећаје, своју бољезан и тугу на пољу Ко-

сову, а то није требао чинити г. Панта. Г. Панта је подобан нама човек, страстан, пристрастан и грешан, и као такав зна за глад и умор. А „Србин“, Србин у идеји или идеални Србин, то није и тај не зна ни за глад ни за умор. Подметнути дакле мисли, бенетања и бапска нарицања гладнога и уморнога човека „Србину“, идеалном Србину, је ли то лепо, је ли то поштено, брате Панто?

Панта тумарао по пољу Косову и скакао „с бурумка на бурумак“ те тумарајући и скакућући уморио се и огладнио и гладан стао писати, шта је чуо и видио на Косову па га у том писању од глади спопала нека туга, те је стао онако бапски и детињасто писати, шта је узрок туге Србинове на Косову и стао онако бапски казивати, да није то и то, ни оно друго, ни оно треће и четврто, већ да је сасвим нешто девето узрок туге Србинове на Косову, а наиме да је прави узрок, што „Србин“ тужи на Косову, оно троструко злочинство, или она три догађаја, у којима главну улогу врши невера. И бадава је говорити, залуду доказујеш, увераваш и обавешћујеш г. Панту, да нема она три злочинства и да по томе нема узрока „Србин“ да је тужан на Косову и да треба да престане због тога тужити на Косову: Панта неће да се утеши, већ свеједнако тужи и тужи на Косову само зато, што је себи увртио у главу, да је Вук издајник, да је Вукашин убица свога цара и да је Дечанскога удавио син, потоњи цар Душан.

Но па кад неће Панта да утеши ни себе ни „Србина“, кад је он оно себи у главу увртио, онда шта да се мучим с тим вртоглавцем? Оставимо га, нека га и даље мучи она уображена туга и та вртоглавица његова.

А „Србин“ ако је тужан, ако ћутање „Србиново“ значи, да је збиља тужан он, то туга та „Србина“ не црпа храну своју из оне давне прошлости и помена на догађаје од г. 1331. и 1371. и 1389., већ из ове јадне траљаве и неутешне садашњости своје „свих и свудашњих Срба и Србаља“, и због те и такве садашњости своје, у којој никако неће да изгуби цену и вредност она наша пословица: „све је лоше, што је наше“, због тога је и тужан и забринут Србин, а не због онога, што је било и што није било у XIV. веку. И тугу Србинову, тугу забринутог Србина, који пита: „па шта ће напоследку бити од нас, роде мој, жалости моја?“ ту тугу не можеш дабогме ни ублажити ни разбити речима, гласом, беседом, па ма како жива била реч та, и ма како умиљат био глас тај, и ма како убедљива била беседа та; та туга престала би само, кад би се ми свиколици, који се зовемо и називамо Срби, препородили и очистили се и отпочели живити

друкчијим животом и стали Бога молећ друкчије работати и свесним, неуморним радом и делом показали, да љубимо род свој, и повезани свезом љубави братске хранили јединство духа — и чистили између нас ове улезе, протуве, голоигре и пусто-лове, који избише на површину те се осилише, похваташе бусије и чине свака безаконија, и праве свакојаке рачуне, и комбинују свакојаке комбинације, и терају свакојаке шпекулације: та ту нечисту цинцарску, бугарску, влашку и арбанашку крв, коју не претвори у чисту, плаву, племениту српску крв „ни-кад па никад“.

А што се тужнога г. Панте тиче. — то нека те, „Србине“, не мори брига за г. Панту и немој мислити, да је г. Панта од туге велике заборавио на своју плот и да се већ не уме ни насмејати. О, уме се г. Панта и насмејати, и још те како, а особито онда, кад се смеј тај Пантин односи на оне, који говоре, да Вук Бранковић није био издајник. Да чујеш само, како се г. Панта смеје, како се он уме горко смешкати и ђаволски осмејкивати и напоследку грохотом смејати и кликотати и трести се од смеја. Та шта је овај мој слатки смеј и ово моје безазлено смешкање према демонском Пантином смешкању и закључном грохоту; та ово је моје гукање и цвилење голубичино и грличино према горком, дивљем, зверском смеју Пантином!

„Напали на беднога „Вљка“, сина Бранковог и Витославиног: издајник, издајник!“ — ето тако је још г. 1885. почео иронички смешкати се и осмејкивати г. Панта — „напали на беднога „Вљка“: издајник, издајник! У самој ствари он је био мудар и паметан човек. Да је рађено онако, како је он хтео, камо ти наше лепе среће! Он је хтео да се покоримо Турцима,*) па би било . . .

На ово се заори смех: „Било би оно, што је и дошло!“

*) А сиром Л. Ковачевић, ученик Пантин, мисли савим противно и каже, да то, што г. Панта каже за Вука, да је хтео, Вук то није хтео, већ да је то хтела кнегиња Милица, њени синови и патријарх (в. 1. с. стр. 23.)

„So lacht die Hölle!“

Није дакле ни најмање пужно, да тешимо г. Панту у тузи његовој големој на пољу Косову; та он се одавна већ сам утешио због невере, „која у она три догађаја главну улогу врши“; та ето, зар не видиш, како се само иронички смешка, ђаволски осмејкује и како се горко смеје г. Панта, и како му на то његово горко смејање ад „всесмѣхливи“ одговара подмуклим пакленим својим грохтањем и кликотом.

И зато, — па и зато, што се г. Панта почео већ г. 1884. смејати нама, који нећемо да вичемо с г. Пантом: „Вук издајник, издајник!“ — није ли било нужно и потребно, да се с неколико позамашних удараца нештедице куцне тај г. Панта те да се скрње и сабију мало рогови том ђаволастом г. Панти у Београду? Питање то последње управљам ја на тебе, читаоче „Стражилова“, и док се ти скањујеш да одговориш на питање то закључно, ја се опет окрећем г. Панти и дошавши до њега обарам очи доле и меканим, мекшим него обично, гласом, пружајући му десницу, зборим: Панто брате, руку дај, а на оно, што је било међу нама, то јест између тебе и мене, заборави! Ја нисам био, а ти си био на Косову; но и ако си ти био на Косову, опет зато не знаш баш ни ти потанко, шта је било и како је било оно, што се 13. Новембра 1331. и што се 2.—4. Децембра 1371. и што се 15. Јуна 1381. збило на Косову; — па кад већ не знаш и не можеш ни ти, брате Панто, знати тачно, како је било, то мислим ја, и то је моје немеродавно мњење, да ће боље бити, да одјако не затежеш тако јако твоју афирмацију, и да тај твој Љуба Ковачевић не јаше тако охоло обе оне негације, — па ћемо опет бити своји и нећемо више дати прилике и маха нашам назовипријатељима, а у истини душманима, да нам се смеју и да нас исмевају, и твоји тамо тебе и моји овде мене. Ти си мало млађи и паметнији, па попусти, заборави на оно, што је боље заборавити него чувати у памети. — Опрости и прости **„ксе вьскресениемъ“!**

26. Априла 1888.

КОВЧЕЖИЋ.

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(Григорије Чикија), први међу данас живим драмским писцима мађарским, чији су комади мал те не сви увенчани наградама те се на свим мађарским позорницама дају са најлешим успехом, провео је први и други дан Ускрса ове године у Суботици, камо се из Будимпеште сисао, да види један свој комад у српском преводу. Српска се на-

родна позоришна дружина већ од месец дана амо бави у Суботици те је подначеоник А. Хадич позвао славнога мађарског писца у Суботицу и све припремио за његов дочек. Први дан Ускрса приказала је позоришна дружина пред Чикијем Сиглигетијева „Циганина“ са Лукићем у насловној улози, са С. Вујићком као Ружицом и са Ружићем као Ђорђем; а други је дан дошла на ред „Црна

пега", коју наши глумци сви од реда, што су забављени у њој, приказују складно и лепо. Чики је пажљиво пратио приказ а приказивачи су прегли били свом снагом и свим умењем, да се у што лепшој светлости прикажу чувеном страном писцу. Па и успели су. Драгиња Ружићка, која стару Кездијевицу може бројати међу најбоље своје партије, умела је непосредношћу своје игре а особито оним изразом бола, који је њеном гласу тако својствен, измамити сузе на очи аутору комада. Чикија није могао доста да је се нахвали. Исто је тако био задовољан и са игром С. Вујићке, Ј. Добриновићке, З. Милојевићке, Милке Максимовићке, М. Димитријевића, Добриновића, Миљковића, Милојевића, Лукића и осталих. У програму је било још, да Чикија види и чисто српски комад, те је за ту цел био одређен Лазе Костића „Максим Црнојевић“, али Чикији аису допустили послови, да дуже остане те је тако трећи дан Ускрса пре подне отпутовао горе у Будимпешту повесавши са собом пријатну успомену на српско народно позориште. У захвалу за пажњу, коју му је указана од стране управе нашег позоришта а и у признање, да је наше позориште кадро одговорити свим строгим захтевима ваљана позоришта, допустио је Чикија једаред за свагда, да се сваки његов комад и без питања сме превести на наш језик и на нашу позоришницу приказати.

(Нов комад из народног живота.) Веља М. Миљковић, вредни редитељ у народном нашем позоришту, написао је комад из буњевачког народног живота. Комаду је натпис „Буњевка“ а даваће се први пут у Суботици сад у недељу 8. о. м. Музику за „Буњевку“ сложио је Фрања Гал, који је нама Новосађанима познат још са беседе приликом изложбе женских ручних радова године 1884.

(Опере на српском језику.) Читамо у Будимпештанском „Српском Дневнику“: У Београду се саставља српско дилетантско друштво, које ће изучавати и на српском језику приказивати опере. Цел овог дилетантског друштва биће врло племенита, јер не само да ће друштво изучавати уметничку песму и свирку, но ће давати прилике, да се и наш свет позна са правом уметничком свирком и песмом, а осим тога друштво све приходе од својих представа намерава уступити нашем народном позоришту. (Овде не разумемо „Српскога Дневника“, шта мисли под тим „нашим народним“; је ли то краљевско народно позориште Београдско или је овострано народно позориште? У.), коме ће овака помоћ врло добро доћи. Ради се на преводима врло лепих опера (ваљда либрета оперних? У.). Први покушај учиниће се са лепом и лако (да ли баш одиета и лако? У.) опером Мартом од Флотова; за тим ће се давати ове три Вердијеве: Троваторе, Травијата, Риголето, па онда и друге. Чланови овог друштва саставиће се искључиво из чиновничког и трговачког сталежа а требаће до стотину певача и певачица.

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ.

— Изашла је 153. књига Летописа Матице Српске (свеска прва за годину 1888.). У свесци је тој започета расправа професора Васе Вујића под натписом: Стара и нова психологија; исто је тако започета и Грађа за Ђеографију Црне Горе, коју је прибрао Живко Драговић; настављен је Шекспиров „Хамлет“ у преводу Лазе Костића. Од говора у свечаним седницама књижевног одељења Матице Српске овде је на ред дошао говор, што је у славу дру Јовану Суботићу о светом Сави 1887. говорио А. Хаџић. Настављено је после тога омет неко-

лико народних и гара, које је прибрао проф. Мојо Мединић (овде је: „Шабац лабац“, „Рајоле“, „Шпрвоње“, „Али пали“, „Кџерма“, „Ербџерке“, „Штипалица“, „Мачка и миш“, „Тебета“). У „Књижевности“ је оцена Мише Димитријевића на књигу Руса П. А. Лаврова „Петр П. Петровић Њгош, владика черногорски и его литературна дјятелност“, (та је оцена изашла и у „Бранику“ у лиску бројева 39., 40., 41. и 42. У „Гласнику из српског и словенског света“ има књижевно-биографска црта Саве Петровића: Александар Сергијевић Пушкин. У „Читуљи“ оплакује Н. Ђ. Вукићевић славног покојника дра Ђорђа Натошевића. Из записника књижевног одбора и одељења 1887. године извађене су и овде саопштене ове оцено: дра Илије Огњановића и дра Милана Јовановића Батуца на дело Мите Петровића: „Начела, по којима се оцењује, и начин, како се наваља и испитује пијаћа вода“, и оцена уредника овог листа на драмолет Љубомира Петровића Љубинка под натписом „Суђаје“.

— Иван Рабар, гимназиски професор у Осеку, јавља, да је са дозволом пишчевом с талијанског на хрватски превео дело П. Г. Мојментиа „Повест Венеције у животу приватном“ и позива на претплату. Књига ће изнети до 30 табака а цена ће јој бити 1 фор. 60 новчића.

ЧИТУЉА.

ЈОВАН ПАНТЕЛИЋ

УМИРОВЉЕНИ УПРАВИТЕЉ СРПСКЕ ВЕЛ. ГИМНАЗИЈЕ
У КАРЛОВЦИХ.

У прошли четвртак 28. Априла о. г. у вече испустио је душу многогодишњи заслужни управитељ гимназије Карловачке Јован Пантелић, који се цуних четрдесет година својски бринуо за васпитање и наставу српске омладине те му многи и многи чувен и виђен Србин има да захвали добар део свога знања. Покојни је Пантелић био опште љубљена и уважена личност, а шта је и колико је радио као наставник и књижевник, ево нека нам каже његов достојни наследник, садашњи уважени управитељ српске гимназије у Карловцих, Стеван Лазич, који је свом бившем учитељу и садругу на опелу изговорио беседу те у кој изнео врлине и заслуге покојног Пантелића. Добротом поштованог господ. управитеља ево саопштавамо његову беседу у целини. Она гласи:

Многопоштовани слушаоци! Није ми данас ни глас, ни доба, ни расположење удесно, да ступим на ово свето место пред тако многобројну и многоуважену публику као говорник; али се тврдо уздам, да ће разборитост ваша лако увидети, да управ мене, као покојниковог бившег ученика, за тим колегу и наследника у управитељском звању, оданост и захвалност према неумрлом покојнику, на ову свету и говорничку трибину позива, да се са својим учитељем, својим управитељем и колегом, са својим патроном у име своје и у име професора гимназије Карловачке, који покојнику венац свеже љубави и поштовања на одар положише, са неколико захвалних речи опростим, те с тога се надам, да ваша увидљивост говору моме неће замерити.

Премда су смртни случајеви међу нама врло чести, са

свим обични и тако рећи свакидашњи, опет нас сваки такови случај, кадгод се понови, страшно изненади, опет свагда свакога боли, било у породици, било у грађанском, пријатељском ил општинском кругу, и што је који покојник или покојница ближе срцу, што је више добра за живота чинио, тим је већи бол, тим је дубља рана, која се често не да излечити. Жалост и сузе са свим су природни посљедак бола и губитка. И ко би био тако каменог срца, да га дубоко не потресе вечити растањак са оним човеком, који нас је искрено љубио, који нам је много добра чинио, ма да смо како уверени, да је смрт због ломности природе људске неизбежни догађај, ма да је како лепу старост упокојени доживео.

Како да се у сузама не купају синови и кћери нашега упокојенога управитеља, кад им сада при растанку најживље пред очи изилази она очинска нега, оне патње и бриге, које је њихов брижљиви отац за дуго време, оставши још у младим годинама без своје верне сапутнице, ради њих подносио и њих, 4 сина и 2 кћери, сам одранио и на ноге подигао; како да не процвиле ученици и пријатељи незаборављеног покојника, кад се сви, колико их год има, и данас његовог темељитог и пријатног предавања, његових мудрих опомена и савета, његовог слатког и пластичног начина приповедања и причања тако живо сећају, да могу за цело с песником рећи:

У нама живе речи,

У нама живи душа

Премиле ове сени.

З. Ј. Ј.

Како да не изјави своју жалост овдашња српска гимназија, којој је општеуважена старина, наш ветеран српски из доба Стратимировића, које као професор, које као управитељ преко 30 година верно, неуморно и савесно послужило.

У нашем китњастом Срему, у бившој Петроварадинској цуконији, има и данас убаво сеоце Огар, не далеко од тако зване јарчине канала; у том је селу угледао наш покојни управитељ овај свет и свога оца Стевана, пароха Огарскога, и матер Теофану својим рођењем 16. новембра 1812. обрадовао. Ох! Колико је пута и с каквим задовољством то своје дивно место рођења похвалама уносио, после кога су му Карловци тако мили били, да је свакога онога волео и уважавао, који је Карловце хвалио.

Из детињства свега много је памтио, много приповедао, казујући нам, како је после Огарске основне школе полазио најпре нормалну школу у Хртковцима, а за тим у Митровици, и спомињући често захваљно Огарскога учитеља Шерогића и Хртковачког Луку Вукичевића.

И кад би год што из живота свога приповедао, тако је живо, тако пластично сваку маленкост представљао, да је човек морао у њему живого Кееселона сматрати, за кога стари и грчки и римски писци велу, да му је језик слађи од меда и да из његових уста Музе и Грације говоре.

У записнику наше гимназије од школске године 1826-7. стоји уписано име покојника као првошколца; у наукама показвао је такви успех, да је концем речене године био први с одликом између 42 ученика; било је у то доба свега ученика у гимназији 210, а предавали су ови професори: Јавок Гершић, Григорије Лазић, Вас. Лукић, Тома Војновић, Павле и Јосиф Јовановић.

Школске године 1831-2. свршио је покојник на овдашњој гимназији и шести разред с одличним успехом а имао је онда 19 година.

Још за време ђаковања појављивао се с успехом на књижевном пољу, а да је био песничкога духа, који би се у другим приликама много лепше развио био, види се отуда,

што је, по његовим речима, још у трећем разреду написао песму у алкејском размеру.

И најстарије и најновије песме његове лире дишу духом религиозним, лојалним, духом љубави и поштовања према народу, а особито према цркви и власти. За пример навести само најстарију песму његову, која је штампана у Летопису одгодине 1834. у II. делу, и посвећена је Србину Петровићу, градоначелнику Сегединском, коју овако завршује:

И у љубви голубијој
Живећ нек по става ваши
Цвета ружка, зумбул, крин,
То нек буде благи прави,
Љубве к цару, цркви, роду,
Труда твоји сладак плод.
Кроз зенице благотрачне
Ко Полукса и Кастора
Србеки ти се блиста дух.
Благо роду, у ком тако
Честне мајке нам рађају
Миле добре синове.
Живи весо родољубче,
Сладка дико свију нас.

Тим истим духом дишу и његове најпозније али и најлепше песме: Духовски Ирмос и Воросовка.

Пошто је покојник свршио гимназију у Карловцима, како у оно доба није било више од шест разреда, добри и брижљиви отац његов, опазивши у сину својем лепе способности, одведе га у Сегедин, да продужи науку философске, ма да је доста сиромаш био, а кад је навршио двогодишњи философски течај у онда знаменитом лицеју Сегединском, дође опет у Карловце и упише се овде у богословско училиште.

Будан дух и оштро око блаженопокојног митрополита Стратимировића, првог врховног патрона гимназије наше, практија српског и бирао је међу њима најодличније, којима ће катедре гимназије, свога милог рукосада, поверити. И нашавши међу таковима, који имају способности за добра учитеља, и нашег покојника, позове га 24. маја 1839. год., кад је Стеван Дамјановић, бивши гимназијски професор, постао парохом митровачким, да се на његово место прими професуре у I. разреду. Усмени налог донесе му архимандрит Евђеније Јовановић, потоњи владика горњо-карловачки, с дозволом, да може богословске науке продужити и приватно испит полагати, додавши још и то, ако нема воље на учитељску службу, да ће се блаженопокојни митрополит за њега побринути. Покојник се у свему одзове налогу и сврши приватно две године богословља. Године 1839. знаменита је јоште по цео живот покојников, што је исте године основао породицу ожењивши се Ђерком тадашњег гимназијског професора Вас. Лукића, која му је родила 4 сина и 2 кћери. За време професуре своје био је врло уважен код блаженопокојног митрополита Стратимировића и Станковића и био је најмилијим чланом најодличнијих кругова ондашњих Карловаца, као код Стевана и Крете Хаџића, Гершића и др. Из тога доба сећам се једног лепог умотвора његовог, песме на блаженопокојног митрополита Стевана Станковића као администратора митрополије. Године 1842. буде расписан стечај на место директора српских народних школа, који су у оно доба од највише војне власти именовани и из државне касе плаћани били. Млади професор Пантелић компетује на то место и добије га 24. маја 1842. на препоруку тадашњег вршачког владике Јосифа Рајачића, потоњег патријарха српског и на заузимање дворскога саветника Пидола, пријатеља владичина, који је пред-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

ложени дворском војном савету тернокандидацију порушио, ставивши на земаљско ц. кр. заповедништво питање: зашто није Ј. Пантелић у кандидацији. То време управе народних школа, које је трајало пуних 10 година, називао је покојни најсјајнијом епохом свога живота јер се у строгом војничком запуту и реду најбоље осећао и најдешче поживео. И покрај свог многостручног службеног рада око школе и приватног обучавања младих приправника, будућих учитеља, имамо да забележимо из тога периода више умних производа његових. Тако је године 1845. штампао књигу своју „Свиларство“ у 5000 примерака, а 1847. „Пчеларство“; и једно и друго дело намењено је било ученицима његовима; превео је у то доба Шилерову Семелу и много се занимао немачким класицима; осим тога саставио је 2 повелика дела: српску граматику и српску читанку за мале школе. У тој служби затече га бурна 1848. година и беспристрани писац опширније историје онога времена неће моћи превидети име Јована Пантелића, који је у оно доба, кад је водио српски Шупљикац браћи српској под Книћанином на сусрет изилазио, вршио службу тајника одбора панчевачког и био чланом главног одбора по струци просвете. Ма да је у то доба био дуже време у критичком положају и много неугодних момената имао, ипак је остао у истој служби све до школске године 1852.—3. Смрћу Јакова Гершића, бившега директора овдашње гимназије, коме је покојник особито леу елеђију у знак особите љубави и поштовања посветио и на свет издао, упражњено буде место директора на овдашњој гимназији, на које блаженопокојни патријарх Јосиф Рајачић покојника позове. Овде је имао велик и тежак задатак, имао је да организује гимназију по нацрту за аустријске гимназије, а није било довољнога броја учитеља, но ипак му је то устројство сретно за руком пошло, ма да је имао с почетка много труд око предавања историје, која није његова струка била. Тек доласком стручњака олакшан му је посао, и онда је највише најкње покљонио мемоарима Јулија Цезара, кога је живот и рад сваком приликом преузносио и у мојархичном принципу још се боље утврдио. Од песника римских најрадије читао је Овидија и Хорација, од српских Симу Милутиновића-Сарајлију, кога је скоро целог на изузет знао, најбоље у Српству разумевао и делимиче на немачки језик метрично преводио. Колико је као директор народних школа леш и сретних дана провео, толико је и много више имао овде као директор гимназије неугодних; јер му неумитна смрт одмах некако по доласку овамо прве или друге године отрже верну супругу Еву, те остаде самац са шесторо још малољетне и мале деце, те мораде покрај строгих службених очинске и материнске дужности вршити.

Година 1876. обрадова га пристојном пензијом, од високог саборског одбора њему подељеном, обрадова га светлим одличјем, декорацијом ордена Његовог ц. и апост. кр. Величанства Фрање Јосифа I

Године 1883. изабран буде у свечаној седници од овоменских изборника под председништвом Његове Светости српског патријарха господина Германа једногласно за патрона овдашње гимназије.

Али године 1886. такови је пораз претрпио, који је само тврдом вером у Бога и философским здравим начелима укрепљени дух, као што је његов био, могао поднети и одржати, изгубивши сина у цвету младости и у највишем црквеном достојанству, епископа шабачкога Самуила, изврснога проповедника, дивнога певца, примернога духовног пастира. Већ је две године прошло, како је ту рану на срцу носио и с њом је и у гроб легао и упокојио се, али жица његова живота није са свима прекинута, он наставља живот у одраслом подмлатку, у деци својој, у унуцима својима, у свима ученицима својима, које је својим духом задахнуо, у делима на свет изданима и која ће се још издати, живећи у летописима наше гимназије и у лепом спомену до века.

Тај дух неумрлога оца нека оживљава и нека теши и тебе, поштовани подмлаче покојников, и најпозније потомство твоје, тај дух и живот тешиће до гроба и нас професоре за овим великим губитком.

И тако праштајући се с тобом, мили покојниче, који полазиш тамо, где многи српски адем закопан лежи, са пуним уздањем у Бога и тврдом и непоколебивом вером у бесмртност душе тепећи и себе и твоју ожалашћену обитељ, обећавамо ти свечано, да ћемо, кад год будемо о Дружичалу твојом гроб походили и преливали, сећати се песникових као твојих речи

Милоне прогутала ј' тама,
Црна тама многих тисућлећа,
Нико их се више и не сећа.
Но по гдеком гробу гори свећа.
Ил је свећа, ил је име светло,
Ил су дела, која се не гасе,
Па редове недогледног гробља
Својом зраком красе.
Ти гробови
Стари, нови,
Они сјају
Сваком нараштају.
Ко с' осврне да погледи
Бистрим оком и погледом,
Мора чути како ј' живи
Дед унуку, отац сину,
Борац борцу довикиво:
Где ја стадох — ти ћеш поћи!
Што не могах — ти ћеш моћи!
Куд ја нисам — ти ћеш доћи!
Што ја почех — ти продужи!

З. Ј. Ј.

Сад с Богом! Лака ти црна земљица!

САДРЖАЈ: У гробу се хладну тако слатко спава. Песма од Љубинка. — Чика Зоран. (Наставак.) — Моје пјесме. Песма Јосипа Берсе. — Кљимек Борута. (Наставак.) — О кнезу Лавару. (Свршетак.) — Ковчежић. Повориште и уметност. — Књижевне белешке. — Читуља.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 ф. 50 н. на по год., 1 ф. 25 н. на четврт год. — За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 ф. на годину. — Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад. — За Србију прима претплату књижара В. Валожика у Београду.